

In dit nummer onder meer:

Zorgen voor morgen	1
College van Belanghebbenden	6
Bestuur PDN vernieuwd	7
Terug naar de roots	10
Goed om te weten	11
Column Henk	12

Pensioenland in beweging

DSM en de vakbonden onderhandelen de komende tijd over een nieuwe pensioenovereenkomst. Over de achtergronden hiervan gaat het artikel 'Zorgen voor morgen'.

Afgelopen zomer heeft PDN een nieuw (transitie) bestuur gekregen. Hoe dat bestuur er uit ziet en wat de redenen waren voor de veranderingen in het bestuur, daarover gaat het artikel 'Bestuur PDN vernieuwd'. In de nieuwe rubriek Van het College van Belanghebbenden zegt voorzitter Jan Barendse dat zijn college de vinger aan de pols houdt bij alle veranderingen die plaatsvinden rond de pensioenen.

In dit Pensioencontact ook weer een overzicht van de dekkingsgraden van de afgelopen tijd.

De column van Henk en de rubriek 'Goed om te weten' ontbreken niet.

Colofon

Pensioencontact verschijnt drie keer per jaar en is bestemd voor mensen die een uitkering ontvangen van PDN

Illustraties

Geert Setola

Realisatie

Afdeling Communicatie DSM Pension Services

Foto's

Annemieke Mommers, Frits Widdershoven, Renirus Beijl, Armino Armino

Druk

PPM Event & Media Support, Meerssen

Redactieadres

PDN t.a.v. Harry Coerver
Postbus 6500, 6401 JH Heerlen
Harry.Coerver@dsm.com
www.pdnpensioen.nl

Pensioen Desk

045-5782056
045-5788100

Voor blinden en slechtzienden is een gesproken versie van Pensioencontact kosteloos verkrijgbaar.

Pensioencontact

Pensioencontact is een uitgave van Pensioenfonds DSM Nederland

Zorgen voor morgen

Er is veel te doen over pensioen. Door een combinatie van ontwikkelingen is het Nederlandse pensioengebouw aan onderhoud toe. Zekerheden van weleer hebben plaats gemaakt voor nieuwe vragen: Wat zijn de risico's en wie moet die dragen? Hoe waardevast is mijn pensioen eigenlijk?

Deze maand gaan gesprekken tussen DSM Nederland (als werkgever voor alle werknemers) en de vakorganisaties van start. Die gesprekken en onderhandelingen leiden uiteindelijk tot een nieuwe pensioenovereenkomst die vanaf 1 januari 2011 van kracht zal zijn. De nieuwe overeenkomst kan zowel de pensioenopbouw van de DSM-werknemers als de pensioenen van de pensioengerechtigden raken. De werknemers van DSM zijn onlangs uitvoerig geïnformeerd over de achtergronden van deze onderhandelingen. In dit Pensioencontact is een samenvatting te vinden van die informatie. Meer informatie is te vinden in de pensioenspecial op de website van Connect (www.connect.dsm.nl).

Pensioen in Nederland: AOW, aanvullend pensioen en eigen verantwoordelijkheid

Het Nederlandse pensioenstelsel berust op drie pijlers. Allereerst is er de AOW, de Algemene Ouderdomswet. Die zorgt voor een basispensioen. De tweede pijler wordt gevormd door de aanvullende pensioenregelingen die worden uitgevoerd door de pensioenfondsen, of door (pensioen-)verzekeringsmaatschappijen. De derde pijler is datgene wat u eventueel zelf extra

hebt bijgespaard, bijvoorbeeld via lijfrente of beleggingspolissen. Voor de AOW-uitkering wordt maandelijks premie op het salaris van de werknemer ingehouden (via de loonheffing, dus tegelijk met de inhouding van loonbelasting). De AOW-uitkering die u vanaf de pensioengerechtigde leeftijd ontvangt, wordt uitbetaald door de overheid (Sociale VerzekeringsBank). Het is een basisuitkering waarvan de hoogte afhankelijk is van de vraag of u alleenstaand bent, of een partner hebt.

Als aanvulling op de AOW, we noemen dat de 2e pijler, hebben we in Nederland een stelsel van pensioenregelingen. Die pensioenregelingen moeten voldoen aan de Pensioenwet. In die wet schept de wetgever condities waaronder aanvullende pensioenen zo goed mogelijk worden geregeld en veiliggesteld. Een pensioenregeling die door de werkgever met de werknemers wordt overeengekomen dient dus te voldoen aan de eisen en condities zoals die in de Pensioenwet zijn gesteld. Een belangrijk uitgangspunt van deze wetgeving is dat de premie die nodig is om de opbouw van nieuwe pensioenaanspraken van de werknemer te financieren, buiten de onderneming wordt ondergebracht. Dat kan bij een ondernemingspensioenfonds, een bedrijfstakpensioenfonds of bij een verzekeraar. Voor de medewerkers en gepensioneerden van DSM is dit de Stichting Pensioenfonds DSM Nederland (PDN). PDN is een ondernemingspensioenfonds. PDN moet er voor zorgen dat de pensioenuitkeringen kunnen worden uitbetaald.

Daarnaast eist de wet dat het systeem in evenwicht moet zijn. Met andere woorden: de som van de ingelegde premies en de behaalde en nog te verwachten beleggingsinkomsten moet tenminste toereikend zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Er moet op grond van de Pensioenwet dus voldoende vermogen zijn om de bestaande verplichtingen te kunnen nakomen.

Tevens eist de Pensioenwet dat de ingelegde premie voldoende moet zijn om de nieuwe verplichtingen -dus de jaarlijkse pensioenopbouw van de huidige medewerkers- te kunnen financieren. De premie moet volgens de Pensioenwet, zoals dat heet, tenminste kostendekkend zijn.

De hoogte van verplichtingen wordt bepaald door de inhoud van de pensioenregeling zoals die tussen werkgever en werknemer wordt vastgesteld. De Pensioenwet schrijft dus voor dat als de premie ontoereikend is om met enige zekerheid de nieuwe verplichtingen te kunnen voldoen, de regeling aangepast moet worden.

Deze aanpak, die combinatie van AOW en sparen via pensioenfonds, heeft in Nederland tientallen jaren voor een stabiele voorziening voor de oude dag gezorgd. Het systeem, gebaseerd op solidariteit en collectiviteit, heeft altijd veel zekerheid en voorspelbaarheid geboden; de meeste Europese landen konden en kunnen tot op de dag van vandaag niet tippen aan de kwaliteit en duurzaamheid van de Nederlandse aanpak.

”De koek is kleiner geworden, er moeten meer mensen aanzienlijk langer van eten.”

(Gerard Rutten, Directeur van pensioenuitvoeringsorgaan DSM Pension Services en bestuurslid van de Stichting Ondernemingspensioenfonds)

Pensioen bij DSM

Iedereen die bij DSM in dienst treedt valt automatisch onder de pensioenregeling van DSM. Daarbij kan het gaan over ouderdoms-, partner- of arbeidsongeschiktheidspensioen. DSM beschikt in Nederland over een eigen fonds, Pensioenfonds DSM Nederland (PDN). DSM Pension Services (DPS) is de uitvoeringsorganisatie van PDN; de instantie die feitelijk zorg draagt voor de uitkering van de pensioenen. Eind vorig jaar kende PDN zo'n 32.500 deelnemers, waarvan bijna 15.000 gepensioneerden. Het totale belegd vermogen van deze stichting was eind 2009 ruim € 4,5 miljard. DSM Nederland treedt op als werkgever namens alle DSM-werkgevers in Nederland en zorgt voor de totstandkoming van de pensioenovereenkomst met vakorganisaties. De pensioenovereenkomst is bij DSM deel van de CAO die door de sociale partners wordt afgesproken. DSM heeft in Nederland meerdere CAO's, die onderling licht verschillen o.a. op het punt van de hoogte van de pensioenpremie die door de werknemers moet worden betaald. In de CAO's is bepaald dat elke DSM-medewerk(st)er voor het pensioen verplicht verzekerd is bij het Pensioenfonds DSM Nederland. Gemeenschappelijk aan alle huidige DSM CAO's is dat ze per 31 december 2010 aflopen. Op 31 december a.s. lopen ook de financieringsafspraken tussen DSM en PDN af. Daarom zullen er

'Als de premie niet kostendekkend is zal de overheid ons uiteindelijk verplichten de regeling aan te passen.'

(Jos Schneiders, Algemeen directeur DSM Nederland)

nieuwe afspraken gemaakt gaan worden, die er op gericht zijn zo veel mogelijk zekerheid te verschaffen om aan de verplichtingen te voldoen. Vast staat (vastgelegd in de Pensioenwet) dat de betaalde premies kostendekkend moeten zijn, dus rekening houdend met de pensioenopbouw van de individuele medewerker. De premie moet ook voldoende zijn voor de vorming van de eerder genoemde buffer en voor de uitvoeringskosten. Ook de pensioenregeling van DSM is gebaseerd op de principes van collectiviteit en solidariteit. Daardoor is de premie gelijk voor deelnemers, ongeacht leeftijd, geslacht, opleiding en dergelijke. Collectief sparen heeft grote voordelen omdat op die manier kosten, risico's en opbrengsten het beste worden verdeeld.

Niettemin heeft ook PDN de effecten van de financiële en economische crisis ondervonden. Ten gevolge van de lagere beleggingsrendementen, de lagere marktrente en omdat rekening moet worden gehouden met de gestegen levensverwachting kwam de dekkingsgraad van PDN in het tweede kwartaal van 2010 uit op 105%, maar net genoeg volgens de regels van de Nederlandsche Bank.

Vanwege de gestegen levensverwachting zijn de kosten voor het ouderdomspensioen sinds de in 2005 gemaakte afspraken behoorlijk gestegen en is de premie niet meer kostendekkend. De premie is bij DSM momenteel 21% van het salaris; gemiddeld wordt door de DSM-werknemers in Nederland circa 3% betaald (met variaties naar jaarinkomen en CAO), de werkgever vult aan tot de genoemde 21%.

De eerder beschreven economische ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat de huidige 21%-premie op dit moment niet meer kostendekkend is. De Nederlandsche Bank heeft PDN laten weten dat als onderdeel van de nieuwe financieringsafspraken die per 1 januari 2011 van

kracht worden de premie weer verplicht kostendekkend moet zijn.

In de komende maanden gaan DSM als werkgever en de vakorganisaties met elkaar in overleg om de gevolgen van alle voornoemde ontwikkelingen voor de pensioenregeling uit te werken. De uitdagingen waar we voor staan, zijn duidelijk en gezamenlijke keuzes zijn nodig om de beste opties voor de toekomst te bepalen. Nadat tussen werkgever en vakorganisaties een akkoord is bereikt over de te volgen route, zal DSM in beraad gaan met het Pensioenfonds DSM Nederland (PDN) over de uitvoering van het bereikte akkoord. PDN bekijkt of het akkoord aan de wettelijk eisen voldoet - dus ook PDN toetst of de premie kostendekkend is en of de nieuwe afspraken uitvoerbaar zijn. Daarna wordt de overeengekomen regeling opgenomen in het nieuwe pensioenreglement.

Veranderingen: handhaving huidige regeling niet langer betaalbaar

Er zijn veranderingen op komst. Een aantal ontwikkelingen heeft er voor gezorgd dat de zekerheden van voorheen onder druk zijn komen staan. Wat zijn die ontwikkelingen? De belangrijkste zijn de lage rentevoet, de gedaalde beleggingsopbrengsten (ook bij de pensioenfondsen), strengere regelgeving, de vergrijzing en de gestegen levensverwachting.

LAGE RENTEVOET: MINDER BELEGGINGSOPBRENGST

Om te kunnen vaststellen of een pensioenfonds genoeg vermogen heeft, moeten de pensioenverplichtingen worden gewaardeerd. Dat gebeurt door uit te gaan van een bepaalde rente. Die rente is een indicatie voor in de toekomst te behalen rendementen. Tot voor kort was de rente om de pensioenverplichtingen te waarderen door de overheid vastgesteld op 4%. Sinds enkele jaren is dit echter de marktrente geworden, en die kan in korte tijd veranderen. De marktrente is in de huidige economische omstandigheden laag. Hij bedraagt momenteel slechts 3%. Bij een lage rente mag je in de toekomst minder beleggingsopbrengst verwachten. Dus zul je nu al meer in kas moeten hebben om de toekomstige pensioenverplichtingen veilig te stellen. Die pensioenverplichtingen zijn nu daardoor dus toegenomen.

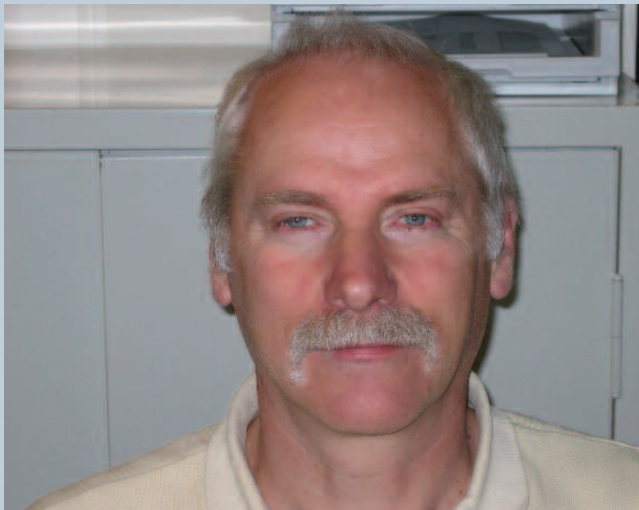
GEDAALDE BELEGGINGSOPBRENGSTEN: GROTERE RISICO'S EN STRENGERE REGELGEVING

Bovendien neemt door de gedaalde beleggingsopbrengsten het kapitaal dat bij de fondsen wordt opgebouwd de laatste tijd veel minder snel toe dan we in het verleden gewend waren. Door koers-

dalingen van de beleggingen kan het vermogen zelfs afnemen. Door de kredietcrisis was er sprake van een combinatie van hogere verplichtingen en een afgenomen vermogen. De dekkingsgraad van pensioenfondsen ging daardoor fors achteruit. Veel fondsen hebben zelfs met onderdekking te maken gekregen: men kon niet meer voldoen aan de bij wet voorgeschreven hoeveelheid kapitaal die de fondsen tot hun beschikking moeten hebben om aan hun verplichtingen te kunnen voldoen.

Door deze ontwikkelingen zijn de risico's voor pensioenfondsen groter geworden en dat heeft geleid tot strengere regelgeving van de Nederlandse overheid. Er zijn daardoor ruimere buffers nodig als tegenwicht tegen die grotere risico's.

Al deze ontwikkelingen zijn niet alleen van belang voor de bestaande pensioenverplichtingen. Ze zijn ook van invloed geweest op het prijskaartje van de huidige pensioenregeling: met de huidige premie is die niet langer betaalbaar, de premie dekt de kosten niet.

'We staan aan de vooravond van ingrijpende veranderingen, en veel mensen hebben dat niet goed in de gaten.'

(Henk van Rees, Bestuurder FNV Bondgenoten)

LANGERE LEVENSVORWACHTING EN VERGRIJZING: DRIE JAAR LANGER LEVEN LEIDT TOT ONGEVEER 25% HOGERE PENSIOENLASTEN

Terwijl aan de ene kant de inkomsten voor de pensioenfondsen afnemen, en we er van de Nederlandsche Bank vanuit moeten gaan dat deze voor langere tijd op een lager niveau zullen blijven, groeit de behoefte aan de uitkeringskant. Dat komt door de gecombineerde ontwikkeling van vergrijzing en gestegen levensverwachting. De babyboomers die in de jaren '60 en '70 op de arbeidsmarkt kwamen staan op punt om met pensioen te gaan. De potentiële beroepsbevolking in Nederland telt momenteel tien miljoen mensen; in 2040 zijn dat er negen miljoen. Tegen die tijd zal echter ook het aantal pensioengerechtigden zijn toegenomen van 2,5 miljoen nu naar 4,5 miljoen. Anders gezegd: een afnemende groep werkenden zal bij stijgende kosten moeten bijdragen aan een groep ouderen

die qua omvang de komende 30 jaar bijna verdubbelt. Van wie de pensioenuitkeringen ook nog eens over een langere periode moeten worden uitbetaald omdat de algemene levensverwachting de afgelopen jaren sterk is gestegen - wat op zich natuurlijk goed nieuws is voor de mens. Maar deze ontwikkelingen vormen voor de financiering van de AOW die we met zijn allen moeten opbrengen een flink probleem. Ook voor pensioenfondsen is de toenemende levensverwachting een groot probleem. Een voorbeeld: drie jaar langer leven betekent drie jaar langer pensioen uitkeren, en dat leidt tot ongeveer 25% hogere pensioenlasten. Bij handhaving van de huidige regelingen met de huidige premie kan dat niet worden opgevangen.

HANDHAVING HUIDIGE REGELING NIET LANGER BETAALBAAR

Deze mix van factoren heeft het Nederlands pensioenstelsel kwetsbaar gemaakt. De structureel lagere inkomsten van de pensioenfondsen, de lagere rente, de strengere regelgeving en de vergrijzing en hogere levensverwachting maken hervormingen nodig om de toekomstbestendigheid van het systeem veilig te stellen. Iedereen is het erover eens dat veranderingen onvermijdelijk zijn en diverse scenario's liggen inmiddels op tafel.

Opties voor de toekomst: hoe zorgen we voor een betaalbare, goede pensioenregeling?

Allereerst gaan we in op de oplossingen die op landelijk niveau worden voorbereid. De komende veranderingen in pensioenland zijn ook het gevolg van een positieve ontwikkeling: we worden steeds ouder en kunnen genieten van een langer leven. Daarom moet vermogen opgebouwd worden om het pensioen voor dat langere leven veilig te stellen. Goed nieuws is ook dat Nederland in vergelijking met veel Europese landen een flink pensioenvermogen heeft opgebouwd, bijna € 800 miljard. Bovendien liggen er vanuit diverse hoeken al concrete voorstellen op tafel om het Nederlandse pensioengebouw op belangrijke punten opnieuw in te richten. De Nederlandse overheid werkt aan voorstellen voor verhoging van de AOW-leeftijd en de daaraan (fiscaal) gekoppelde pensioenleeftijd naar 67 jaar in het jaar 2020. Dit voorstel is erop gericht met de schaarse middelen voor een toenemend aantal gepensioneerden over een langere periode dan voorheen toch zo veel mogelijk zekerheid te verschaffen. Zoals al eerder gemeld, wil men die zekerheid verder ook binnen de pensioenfondsen zelf versterken, door strengere regels in te voeren rond de verplichtingen waar pensioenfondsen zich aan moeten houden. Ook in de Stichting van de Arbeid, waarin werknemers en werkgevers op landelijk niveau met elkaar overleggen, is men kortgeleden over een aantal onder-

Pensioenmaatregel Donner treft PDN niet

Demissionair minister Donner van Sociale Zaken heeft op 17 augustus aangekondigd dat een aantal pensioenfondsen in Nederland moet overwegen om eind 2010 de pensioenen te gaan korten. Dat betekent dat de pensioenen moeten worden verlaagd voor zowel mensen die pensioen ontvangen als voor mensen die nu pensioen opbouwen. Deze maatregel geldt voor pensioenfondsen die eerder al kortingsmaatregelen in hun herstelplannen hebben moeten opnemen.

PDN heeft in 2009 geen kortingsmaatregel in zijn herstelplan hoeven opnemen. PDN zit dus ook niet in het lijstje van demissionair minister Donner van 14 fondsen die uiterlijk per januari 2011 korting van de pensioenen moeten overwegen.

werpen tot een akkoord gekomen, het zogeheten Pensioenakkoord. Die gaan over verhoging van de AOW- en pensioenleeftijd, de instelling van een plafond voor de in te leggen premies, het inbouwen van de toename van de levensverwachting in het pensioencontract, flexibilisering van de pensioenleeftijd, en verbetering van de arbeidsmarktpositie van ouderen.

Of deze overheidsvoorstellen en het Pensioenakkoord van de Stichting van de Arbeid ook daadwerkelijk doorgevoerd zullen worden, is mede afhankelijk van het nieuwe kabinet. Dit nieuwe kabinet zal de eerdere overheidsvoorstellen en het pensioenakkoord moeten overnemen en invoeren.

Vanuit de pensioenfondsen gezien worden nu de koers bepaald en de scenario's ontwikkeld in geval van tegenwind.

Pensioenfondsbesturen heroverwegen hun beleggingsbeleid in het licht van mogelijke risico's en worden hierop ook door de toezichthouder aangesproken. Zij zijn verantwoordelijk voor het gerealiseerde beleggingsrendement, moeten de risico's inperken en een consistent, voorspelbaar beleid voeren.

Uiteraard bezinnen ook de werkgevers zich op te nemen stappen en zoeken ze naar een nieuwe balans tussen korte en lange termijn. Het pensioenbeleid van bedrijven is een bepalende factor voor hun aantrekkingskracht op de arbeidsmarkt, dus zullen ze erbij gebaat zijn een voor werknemers zo optimaal mogelijke regeling te treffen.

Tenslotte is er ook individueel een belangrijke rol. Mensen blijven natuurlijk zelf verantwoordelijk voor de inrichting van hun leven. Op pensioengebied kunnen zij zelf een steentje financieel bijdragen, door, als de collectieve pensioenregeling niet volledig aansluit op hun persoonlijke wensen, bij te sparen.

In Nederland hechten we aan solidariteit en collectiviteit. Die principes verklaren voor een belangrijk deel waarom Nederland het op pensioengebied beter doet dan de meeste Europese landen. Nu staan we gezamenlijk voor hervormingen. Die zijn nodig om zo goed mogelijk te kunnen blijven zorgen voor morgen. DSM is begonnen die zorg opnieuw in te richten en onderzoekt nu in dialoog met alle betrokkenen de opties om het pensioensysteem weer in balans te brengen: een balans tussen aanpassing van de door werkgever en werknemer te betalen premie en versoering van de regeling. DSM zal in komende periode de voortgang in dit proces via CONNECT en Pensioencontact melden aan medewerkers, gepensioneerden en andere betrokkenen.

Betaaldata pensioenen 2010

In het verleden werden de pensioenen uiterlijk op de 27ste van een maand overgemaakt naar de pensioengerechtigden. Dit gebeurde alleen niet in de maand december. In die maand was de uiterlijke datum de 23ste.

Het kon echter voorkomen dat de pensioenuitkering al enkele dagen eerder overgemaakt was.

Vanaf 2010 worden de pensioenen (met uitzondering van december) precies op de 27ste overgemaakt.

Als de 27ste in een weekend valt, worden de pensioenen eerder uitbetaald.

De data voor 2010 zijn als volgt:

27 september	26 november
27 oktober	23 december

Wilt u meer weten?

Internetsite PDN

Meer informatie over PDN kunt u vinden op de website:
www.PDNpensioen.nl

Pension Desk: 045-5788100

Vragen over uw pensioen kunt u stellen aan een van onze medewerkers. Zij zijn van 09.00 - 17.00 uur beschikbaar op telefoonnummer 045-5788100.

Zorg dat u uw administratienummer bij de hand hebt als u belt.

Nieuws van het College van Belanghebbenden van PDN

OPDRACHT CVB

Het College van Belanghebbenden kijkt of de besluiten van het bestuur van het pensioenfonds evenwichtig zijn wat betreft de verschillende belanghebbenden van het pensioenfonds. Die belanghebbenden zijn de werknemers, de pensioengerechtigden en de werkgever.

Agenda van CvB goed gevuld

CvB-voorzitter Jan Barendse: "De agenda van het College van Belanghebbenden is goed gevuld." Dat is niet vreemd. Immers, de pensioenwereld is volop in beweging. Allerlei besluiten moeten genomen worden om PDN op koers te houden en het CvB wordt daarbij betrokken om te zien of de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden wel goed tegen elkaar worden afgewogen.

Dat er de komende tijd veranderingen zullen plaatsvinden die de verschillende groepen raakt, staat buiten kijf. Elders in dit Pensioencontact wordt daar ook over gesproken (zie artikel "Zorgen voor morgen"). Het CvB houdt daarbij de vinger aan de pols. Ook de belangen van pensioengerechtigden houden we goed in het vizier.

Om onze taak nog beter te kunnen uitvoeren heeft het CvB extra bevoegdheden gekregen. Elders in dit Pensioencontact (artikel: Bestuur PDN vernieuwd) is daarover informatie te vinden. Zo zal het CvB over meer zaken advies gaan geven en het bestuur zal op die adviezen moeten reageren. Ook kunnen die adviezen naar buiten gebracht worden, zodat iedereen er kennis van kan nemen. Als College zorgen we ervoor dat het alle sociale eenheden binnen DSM Nederland goed vertegenwoordigd zijn.

Hoe goed we als College ons werk kunnen doen, hangt natuurlijk af van de deskundigheid van de leden. Op dit moment zijn er twee vacatures, omdat de heren A. de Boer en G. van den Anker niet langer deel uitmaken van het CvB. De Centrale ondernemingsraad (COR) heeft twee nieuwe leden aangewezen voor het CvB. Voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter van het CvB zullen toetsen of de aangewezen leden de competenties hebben waar het CvB behoefte aan heeft."

CONTACT

Het College van Belanghebbenden stelt reacties van deelnemers, en pensioengerechtigden bijzonder op prijs. Contact met het College is mogelijk via de e-mail (info.PDN@dsm.com) onder vermelding van "College van Belanghebbenden". Een brief kan worden gestuurd naar het adres: Pensioenfonds PDN, College van Belanghebbenden, postbus 6500, 6401 JH Heerlen.

Neem abonnement op digitale nieuwsbrief PDN

Enkele keren per jaar verschijnt de digitale Nieuwsbrief van PDN. De nieuwsbrief geeft deelnemers en pensioengerechtigden informatie over pensioenen van PDN, over PDN zelf of over andere zaken uit pensioenland die het weten waard zijn. Een abonnement op de nieuwsbrief is gratis. Abonneren kan via de website van PDN (www.pdnpensioen.nl). Eerder verschenen nieuwsbrieven zijn ook te vinden op de website van PDN (ga naar > Over PDN > Publicaties > Nieuwsbrieven).

Bestuur PDN vernieuwd

Het PDN bestuur heeft in 2009 een uitvoerige strategiestudie aangezet met als doel de strategie, missie en doelen van het fonds te herijken. Aanleiding tot deze herijking waren de ontwikkelingen die in rap tempo de pensioenwereld hebben veranderd. De financiële crisis maar ook de alsmaar complexer wordende regelgeving en financiële houdbaarheid van het huidige pensioenstelsel zijn belangrijke voorbeelden hiervan.

Tevens werd besloten om de evaluatie van de werkwijze en inrichting van het bestuur in deze strategiestudie mee te nemen. Dat deze evaluatie zou plaatsvinden was reeds afgesproken in 2008 bij de inrichting van het nieuwe bestuur toen de nieuwe werkwijze van PDN van start ging. Destijds was de inrichting gewijzigd op basis van principes van goed pensioenfonds bestuur en hebben College van Belanghebbenden (CvB), College van Toezicht (CvT) en Bestuurscommissies hun intrede gedaan. Gevolg hiervan was de teruggang naar 16 bestuursleden.

HOGERE EISEN

Uit de evaluatie van de inrichting en werkwijze van het bestuur zijn een aantal verbeterpunten voortgekomen. Om nog slagvaardiger, deskundiger en professioneler te kunnen werken heeft het bestuur van PDN een nieuwe werkwijze van het bestuur voorgesteld aan zijn stakeholders (DSM, COR, Vakbonden, CvB, CvT). Na raadpleging is besloten tot de vorming van een transitiebestuur, samengesteld uit 9 bestuursleden en een voorzitter, dat PDN tot 1-1-2012 zal besturen. Ieder bestuurslid dient daarbij zelfstandig en onafhankelijk te handelen, zonder last van ruggespraak, en weegt bij besluiten de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig af. De vaste bestuurscommissies die tot voor kort het werk van het bestuur voorbereidden, zijn afgeschaft waardoor alle bestuurstaken integraal in het bestuur plaatsvinden.

De gepensioneerden zijn nog steeds nadrukkelijk vertegenwoordigd in het bestuur. Die vertegenwoordiging bestaat uit Lambert Heutmekers, Just Franssen van de Putte en Bert van den Boorn. Math Waltmans en Hans van Baarle hebben het bestuur verlaten. Door hun vertrek kwam Bert van den Boorn in de gelegenheid om in het bestuur te stappen. Bij de verkiezingen van najaar 2007 had Van den Boorn de meeste stemmen van de niet direct gekozen leden. Daarmee kwam hij als eerste in aanmerking om de vertrekkende leden op te volgen.

Had het bestuur bij zijn voorstellen een vooruitziende blik? Onlangs verschenen rapporten van de door de regering ingestelde

Math Waltmans: "Nu echt met pensioen na ruim 10 jaar medebesturen als gepensioneerde in resp. PVM-, PDC- en PDN-bestuur. De laatste jaren als gekozen vertegenwoordiger door en uit de gepensioneerden-groepering. Namen veranderen, functie-inhouden veranderen en de pensioenwereld verandert constant, soms plots, met als gevolg een aangepaste organisatie en verdere professionalisering met een steeds groter tijdsbeslag. Veranderen betekent ook soms loslaten. Sinds 2000 heb ik met plezier mijn bijdrage kunnen leveren.

De pensioenkaravaan trekt verder, de bemanning wordt anders en ik heb er alle vertrouwen in dat het huidige bestuur het fonds goed door de toch moeilijke tijden kan loodsen. Ik zal ze op gepaste afstand volgen."

Commissie Frijs en Commissie Goudswaard over het Nederlandse pensioenstelsel. Een van de conclusies van de commissie Frijs was dat besturen van pensioenfondsen moeten nagaan of ze goed zijn voorbereid op moeilijkere taken in de toekomst. Bestuursleden moeten een grote deskundigheid hebben om anno 2010 een pensioenfonds te kunnen en te mogen besturen. Er worden dan ook steeds strengere wettelijke eisen gesteld aan de deskundigheid van zittende en nieuwe bestuursleden.

Met de introductie van deze nieuwe werkwijze en samenstelling van het Bestuur blijft de vertegenwoordiging van DSM-werknemers, pensioengerechtigden en de werkgever in tact. Iedere groep is vertegenwoordigd met drie bestuursleden en daar bovenop levert de werkgever de voorzitter van het bestuur. In stemverhouding blijven de belangen van werkgever en deelnemers fifty/fifty vertegenwoordigd. Medio 2011 zal het bestuur opnieuw evalueren over de definitieve optimale werkwijze en samenstelling van het PDN bestuur, gebaseerd op professionaliteit en deskundigheid.

Hans van Baarle: "Ik kijk met tevredenheid terug op de tijd dat ik bestuurslid was bij PDN. Dat was vanaf 2008. Ik was gekozen door de gepensioneerden. In de tijd dat ik bestuurslid was, merkte ik al duidelijk dat door de dynamiek in de pensioenwereld de functie van bestuurder steeds zwaarder werd. Na verkleining van het fondsbestuur begon het werk qua tijdsbesteding op een vaste, parttime baan te lijken. Je voelt je als het ware min of meer volledig van je vrijheid als gepensioneerde beroofd. Daarvoor heb ik niet gekozen. Toch heb ik het werk tot dusverre altijd met plezier en volledige inzet gedaan."

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Op diverse manieren wordt op de bedrijfsvoering en het functioneren van het bestuur toezicht uitgeoefend. Dat gebeurt onder meer door officiële instanties als De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten. Daarnaast kent PDN zijn eigen College van Toezicht, met drie onafhankelijke externe deskundigen en het College van Belanghebbenden met vertegenwoordigers van de werkgever, de werknemers en de pensioengerechtigden.

Het College van Toezicht heeft als taak om achteraf een oordeel te geven over de aansturing van het fonds door het bestuur, de wijze waarop het bestuur omgaat met risico's en over de beleids- en bestuursprocedures.

Het College van Toezicht heeft echter nieuwe taken erbij gekregen. Zo geven ze nu ook achteraf een oordeel over het functioneren van het bestuur als totaal. Tevens gaat het College van Toezicht het bestuur (vooraf) adviseren over het bestuursprofiel en over de geschiktheid van kandidaat-bestuursleden.

Daarnaast legt het bestuur verantwoording af aan het College van Belanghebbenden. Dit college wordt door het bestuur ondersteund en gestimuleerd om de verschillende achterbannen te betrekken bij dit onderdeel van het pensioenfonds. Ook krijgt het College van Belanghebbenden nieuwe bevoegdheden.

Het kan over meer zaken advies geven en het bestuur zal op deze adviezen moeten reageren. Ook kunnen adviezen naar buiten worden gebracht, zodat iedereen er kennis van kan nemen.

Het College zelf bevordert dat alle sociale eenheden binnen DSM Nederland zo goed mogelijk vertegenwoordigd zijn.

De pensioengerechtigden zijn in het negen leden tellende College van Belanghebbenden vertegenwoordigd met drie leden. Dat zijn Jan Barendse, die ook voorzitter is van het College, Toon Appel en Henny Verbrugge.

Het Bestuur van PDN vindt een goed draagvlak voor bestuursmaatregelen bij de achterbannen onontbeerlijk. Om het contact met de achterbannen te verbeteren kan ook het College van Belanghebbenden gebruik maken van diverse communicatiemiddelen van PDN, zoals de PDN website en het blad voor de gepensioneerden, Pensioencontact.

Wie geïnformeerd wil worden over de positie van de gepensioneerden in het pensioenfonds of wil reageren op het doen en laten van

Van den Boorn: "Na een aantal jaren zitting gehad te hebben in het Pensioenfondsbestuur als werknemer van DSM heb ik in 2008 afscheid genomen van het bestuur. Nu er tussentijds een zetel vrijkomt namens de gepensioneerden neem ik weer graag, met volle inzet, deel aan het bestuur. In deze hectische tijd waar pensioenfonds ongewisse tijden tegemoet gaan en er ook als gevolg van de politieke afspraken nieuwe pensioenregels zullen gaan gelden, hoop ik een positieve bijdrage te kunnen leveren aan de uitkomsten van de regels."

het fonds kan daarvoor terecht bij het College.
Contact met het College is mogelijk via e-mail (info.PDN@dsm.com) onder vermelding van 'College van Belanghebbenden'. Een brief kan gestuurd worden naar het adres: Pensioenfonds PDN, College van Belanghebbenden, Postbus 6500, 6401 JH Heerlen.

Informatie over het doen en laten van het College van Belanghebbenden is regelmatig te vinden in Pensioencontact en ook op de website van PDN (www.pdnpensioen.nl).

Meer informatie over het bestuur van PDN en de diverse colleges is te vinden in de [brochure](#) 'Pensioenfonds PDN' op de website van PDN Ga naar [Werknemer](#)>> [Over PDN](#) >> [Over PDN](#) >> [Brochure Pensioenfonds PDN](#).

Kosten en pensioen

Enkele maanden geleden kwamen berichten in het nieuws dat verzekeraars en pensioenfondsflinke kosten in rekening brachten bij hun verzekeringen of pensioenen. Er werden percentages genoemd van meer dan 10%. Het nieuws kwam naar buiten nadat de Autoriteit Financiële Markten (AFM) een onderzoek hiernaar had ingesteld.

Bij de PDN-pensioenregeling worden geen kosten in rekening gebracht op premies die betaald worden om de pensioenen op te bouwen. Ook bij het individuele sparen via Vrijwillig Pensioensparen (VPS) is dat niet het geval. Het totaal gespaarde VPS-saldo inclusief de rente (het jaarlijkse rendement) wordt volledig gebruikt voor de aankoop van ouderdomspensioen (eventueel ook nabestaandenpensioen). Wel wordt er bij het vaststellen van het rendement op de beleggingen rekening gehouden met 0,15% aan beleggingskosten. Dat verlaagt dus de rente op het VPS-spaarkapitaal.

Dekkingsgraad PDN

Een belangrijke graadmeter voor de financiële gezondheid van een pensioenfonds is de dekkingsgraad. De dekkingsgraad geeft namelijk aan hoe groot het pensioenvermogen is ten opzichte van de pensioenverplichtingen. Eenvoudig gezegd geeft de dekkingsgraad aan of er voldoende geld in kas is om alle pensioenen, nu en in de toekomst, uit te betalen. De dekkingsgraad en de pensioenverplichtingen worden berekend op basis van de marktrente. De cijfers worden na elk kwartaal bekend gemaakt.

Onderstaande tabel toont de dekkingsgraad en de vanaf 2005 bij de berekening gehanteerde marktrente. Dit betreffen deels 'virtuele' dekkingsgraden aangezien PDN geen historie heeft vóór januari 2007. De 'virtuele' cijfers zijn een gewogen gemiddelde van de verplichtingen als ook het belegde vermogen van Pensioenfonds DSM-Chemie en Pensioenfonds Gist-Brocades.

Dekkingsgraad PDN (gebaseerd op marktrente)

	Dekkingsgraad	Gehanteerde marktrente
Ultimo 2004	133%	
Ultimo 2005	143%	3,7%
1 januari 2007	147%	4,2%
Ultimo 2007	150%	4,8%
Ultimo 2008	98%	3,6%
Ultimo 2009	111%	3,7%
Ultimo 1ste kwartaal 2010	110%	3,6%
Ultimo 2de kwartaal 2010	104%	3,1%

De dekkingsgraden van PDN worden steeds bekend gemaakt als DSM de jaar- of kwartaal-cijfers heeft gepresenteerd. Dat zal voor het derde kwartaal van 2010 begin november gebeuren. De stand van de dekkingsgraad verschijnt dan op de website van PDN (www.pdnpensioen.nl)

Terug naar de roots

In laatste uitgaven van Pensioencontact vertelden gepensioneerden van PDN die in het buitenland wonen over hun leven. Vandaag is Renirus Beijk (77) aan het woord. Hij woonde 27 jaar in Emmerich (Duitsland). In 2001 werd hij gepensioneerd. Een paar jaar geleden keerden hij en zijn vrouw terug naar hun roots, naar Nederland, om dicht bij hun familie te kunnen wonen.

Renirus Beijk kwam bij DSM terecht na een van de vele overnames die DSM in het verleden heeft gedaan. Aanvankelijk werkte hij bij het bedrijf Chem-Y in Bodegraven. Een bedrijf dat onder meer stoffen voor wasmiddelen en de reinigingsindustrie maakte. Dat bedrijf had twee vestigingen. Een in Bodegraven en een in het Duitse Emmerich. Het persbericht van de overname in 1978 heeft Beijk nog steeds tussen zijn papieren zitten. In 1980 verhuisde Beijk als DSM'er met zijn gezin naar Emmerich. Dat viel de familie Beijk niet licht. De oudste dochter die al getrouwd was bleef in Nederland. Zoon Ruud kon zijn studie aan de MTS in Gouda niet voortzetten. En dochter Wenda kon niet langer op de Mavo in Bodegraven blijven. Omdat Emmerich niet erg ver van de Nederlandse grens ligt, konden zoon en dochter toch Nederlandse scholen blijven bezoeken. Ruud in Doetinchem en Wenda in 's Heerenberg.

Na 1980 woonde Beijk 27 jaar in Duitsland. Ook na zijn pensionering in 2001 bleef Duitsland het nieuwe vaderland. "Het heeft mij altijd goed bevallen in Duitsland," zegt Beijk. En dat gold ook voor zijn vrouw. Zij was in de loop van die 27 jaar lid van een tennisclub, een volleybalclub en een gymclub voor oudere dames. Op het werk ging het in Duitsland veel formeler toe dan in Nederland. Beijk was opeens voor iedereen "Herr Diplom Ingenieur Beijk".

Soms speelde op het werk de rivaliteit tussen Nederlanders en Duitsers wel eens op. Vooral als het om voetballen ging. In Emmerich, 3,5 kilometer van de Nederlandse grens, werd nogal eens werk uitbesteed aan Nederlandse bedrijven. "Dat was ook het geval in 1988 toen Nederland Europees kampioen voetballen werd," herinnert Beijk zich nog goed. "Maandagmorgen kwam ik om acht uur op het bedrijf en wat zag ik onder de pijpenbrug hangen? Een zwarte kartonnen doods-kist met daarop de afbeelding van het Duitse elftal. En jawel hoor, een half uur later verscheen de voorzitter van de ondernemingsraad op mijn kantoor om officieel bezwaar te maken tegen de doods-kist. Met de Nederlandse werknemers heb ik kunnen regelen dat ze de doods-kist weer weghaalden. Intussen was ik wel blij dat het Nederlands elftal kampioen geworden was," gniffelt Beijk.

Het echtpaar Beijk bij hun appartement in Nieuwerbrug

Ondanks het goede leven in Duitsland bleef Nederland toch trekken aan Beijk en zijn vrouw. De oudste dochter, de zoon en kleinkinderen woonden in Nederland. De gedachte om misschien toch nog een keer in Nederland te gaan wonen, kwam in een stroomversnelling door een gebeurtenis begin 2007. Het echtpaar Beijk zou zijn vijftigjarig huwelijksfeest vieren. 's Morgens vroeg belde hun schoondochter vanuit Nederland met de mededeling dat ze niet aanwezig konden zijn op het feest. Er was een zware storm gemeld en de weerdiensten raadden mensen af om de weg op te gaan. Beijk: "Dan is de afstand met Nederland en je familie opeens heel groot." Kort daarna werd de knoop doorgehakt. Beijk en zijn vrouw verhuisden naar Nederland, naar een appartement in Nieuwerbrug, vlakbij zoon, schoondochter en kleinkinderen.

PDN'ers in het buitenland

PDN is op zoek naar PDN-gepensioneerden in het buitenland. Waarom vertrokken ze en wat kwamen ze tegen? Woont u in het buitenland, neem contact op met Pensioencontact. Misschien dat uw verhaal de volgende uitgave van Pensioencontact siert. Stuur een email met contactgegevens naar harry.coerver@dsm.com

Sta ik er helemaal alleen voor?

Judith heeft veel dingen te verwerken gekregen sinds haar man Steef overleed. Ze realiseert zich dat door haar verdriet in de afgelopen tijd ook een aantal dingen aan haar aandacht is ontsnapt. Ze pakt de brief van het pensioenfonds er nog eens bij. Hierin staat dat een partnerpensioen aan haar is toegekend. De inhoud van de brief is haar duidelijk. Maar ze vraagt zich wel af hoe zij in de toekomst op de hoogte blijft van de voor haar belangrijke pensioenzaken. Vanaf nu zal ze immers zonder de hulp van Steef haar zaken moeten regelen. In de brief staat dat ze, als ze vragen heeft, de Pension Desk van PDN kan bellen. Ze besluit dit te doen.

'Goedemiddag, Pension Desk, u spreekt met Manon Drummen, waarmee kan ik u van dienst zijn'. Judith vertelt Manon dat ze weduwe is en vraagt haar wat zij moet doen om in de toekomst op de hoogte te blijven van de voor haar belangrijke pensioenzaken. Het antwoord van Manon is uitgebreid:

'U ontvangt in de toekomst nagenoeg dezelfde informatie als iemand die ouderdomspensioen van PDN ontvangt. Dat begint elk nieuw jaar met een uitkeringsspecificatie. Die vertelt u wat uw pensioenuitkering bruto en netto was in die maand. De rest van het jaar ontvangt u alleen een uitkeringsspecificatie als uw uitkering wijzigt ten opzichte van de maand daarvoor. Kort daarna ontvangt u een fiscale jaaropgave met uw pensioenuitkering over het afgelopen jaar. Die hebt u nodig om uw belastingaangifte te doen. Een paar maanden daarna stuurt PDN u een Uniform Pensioenoverzicht, afgekort UPO. Ook het UPO ontvangt u jaarlijks in de eerste helft van het jaar. Het UPO geeft een totaaloverzicht van de bij PDN opgebouwde pensioenaanspraken.

In de loop van het jaar krijgt u mogelijk ook nog persoonlijke informatie van PDN. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer er gebeurtenissen zijn die van invloed zijn op uw pensioen. Ook nieuws over de toeslag-

verlening wordt vaak in een persoonlijke brief aan u meegedeeld. En dat is nog niet alles. Drie keer per jaar ontvangt u van PDN Pensioencontact. Dit informatieblad voor pensioengerechtigden vertelt over de belangrijkste ontwikkelingen op pensioengebied die voor u van belang zijn. In elk voorjaar ontvangt u een Jaarbericht. Hierin legt het bestuur uit hoe het in het afgelopen jaar met PDN is gegaan. U wordt dus uitgebreid op de hoogte gehouden.'

'En stel dat ik ondanks die uitgebreide informatie toch nog een vraag heb' vraagt Judith. 'Wat dan?'

'U kunt in eerste instantie zelf op zoek gaan naar informatie,' zegt Manon. 'Dat kan eventueel via de website van PDN (www.PDNpensioen.nl). Op deze website staat de informatie voor pensioengerechtigden apart gegroepeerd. Hier kunt u onder meer een brochure vinden met daarin de wijzigingen die u aan PDN moet doorgeven. Ook staan er brochures op de site over andere onderwerpen. U kunt zich via de website abonneren op de digitale Nieuwsbrief van PDN. Daarmee worden enkele keren per jaar ontwikkelingen op pensioengebied onder de aandacht gebracht. Beschikt u niet over Internet of biedt de website u geen antwoord op uw vraag dan kunt ook de Pension Desk bellen (+31) 045-5788100. Mijn collega's en ik zijn speciaal opgeleid om vragen van deelnemers en pensioengerechtigden te beantwoorden. Schroom dus niet om contact met ons op te nemen'. 'Ja zal ik zeker doen', antwoord Judith. 'U hebt mij gerust gesteld.' Ze bedankt Manon voor de uitleg.

Judith realiseert zich dat ze niet achter alle voor haar belangrijke zaken aan hoeft te gaan. Ze neemt zich voor om vanaf nu alle informatie die ze van PDN krijgt, goed te lezen. Dan blijft ze vanzelf op de hoogte. Ze staat er dus toch niet helemaal alleen voor. Bovendien heeft ze geleerd dat ze bij de Pension Desk altijd om raad kan vragen.

Lachende paarden

Al eens een paard satanisch horen lachen? Ik wel. Ergens in een natuurgebied in het rivierenlandschap bij Gorinchem. Ik heb er nog nachtmerries van. Het edele dier stond samen met een collega verdekt opgesteld in een verwilderd weiland achter een bossage. Mijn dochter en ik liepen, genietend van de natuur, tijdens een van de etappes van het Pelgrimspad, onwetend van wat komen zou, het natuurreservaat Struikwaard in. Een mooi gebied, terzijde van de Afgedamde Maas. Het genieten sloeg abrupt om in schrik, toen opeens twee paardenhoofden vanachter de struiken te voorschijn schoten. Geen gewone paarden waren het, maar Konikpaarden. Het tweetal keek elkaar eens aan, toen ons en nam een besluit. Achter ons was slechts een smal pad, voor ons een heel lang weiland onderbroken door een beekje met een knuppelbruggetje. De dieren kwamen helemaal te voorschijn, schikten hun manen, beschouwden ons nog eens nauwkeurig en zetten de pas erin. Ik ben verre van een held, maar in tijden van dreigend gevaar, sta ik meestal mijn mannetje, helemaal als het om het lichamelijke welzijn van mijn dochter gaat. Ik draaide me naar de aanvallers, hief gebiedend mijn arm, zette mijn meest vervaarlijke blik op, en sprak dreigend "Blijf staan". De paarden, klaarblijkelijk niet gewend aan autoriteit, hielden in, keken elkaar aan en hervatten hun strijdmars. Er restte ons niet anders dan een smadelijke vlucht. Nu had ik ooit eens ergens gelezen dat paarden niet snel een smal knuppelbruggetje oversteken. Wij renden derhalve over het houten paaltjesgeval, wilden opgelucht adem halen, toen we achter ons hoefgetrappel hoorden. Waarschijnlijk verkeerd gelezen, maar aan die wetenschap had ik nu niets. We hebben ons eigen snelheidsrecord verbeterd, klommen als een eekhoorn, belust op nootjes, over een hoog hek en lieten ons uitgeput op de dijk vallen. Het paardenduo staakte noodgedwongen de

achtervolgving bij het hek, sperden hun mond open en lieten een satanische lach horen. De dieren sloegen nog net niet hun voorpoten over elkaar. Toen pas zagen we een omgevallen bord met de tekst: "Gevaarlijk, betreden op eigen risico". Ik verdenk de viervoeters ervan dat ze het bord met opzet van zijn plaats hebben gehaald. Ik heb trouwens een haat-liefde verhouding met dieren. Tijdens ons Pelgrimspad, een lange afstandswandeling van Visé naar Amsterdam, ben ik door honden belaagd. In het Belgische gedeelte van onze route wist ik me nog tijdig te herinneren dat honden ter plekke geen Vlaams klappen. Met overluid stem gaf ik derhalve de huisdieren te verstaan "Couche toi", en geloof het of niet, het blaffen hield onmiddellijk op en de honden van een mij niet bekend ras dropen af. In de Weerterbossen zijn we bedolven onder haren van de processierups. Maar dat was eigen schuld, want wij wilden de rupsen van nabij filmen. De rest van de dag hebben we in brand gestaan. In de Brabantse Kempen zijn we lek gestoken door muggen en in de Bommelerwaard hebben we het vege lijf weten te redden door het ijzeren hek voor de snuit van een waakhond dicht te smijten. De remsporen van het dier zijn ongetwijfeld nog een hele tijd zichtbaar geweest. Thuis bij mijn lief, ontdekte ik allerlei bulten op mijn lichaam, dat ik elke dag bewonder. Mijn huisarts, zeer kundig en welbespraakt, stuurde me naar de KNO-arts in het ziekenhuis. Protesten dat ik geen jeuk in mijn oren had waren aan dovemansoren gericht. Uiteindelijk werd als diagnose gesteld dat ik allergisch voor katten ben. Ik slaap nu met een knuffeldier in mijn armen, niet tot algehele vreugde van mijn lief.